

Salmernes melodier er et underprioriteret område i folkekirken

Hvem har ikke prøvet at synge en salme på en melodi, der opleves som uheldig eller ligefrem helt forkert.

Det kan skyldes, at salmen aldrig har fået sin egen melodi og derfor må synges på en forhåndenværende lånemelodi. Eller det kan skyldes, at salmen nok har fået sin egen melodi, men alligevel bliver sunget på en lånemelodi.

Hvis valget står mellem flere melodier, er det præstens ansvar at vælge den melodi, der skal bruges. Ved kirkelige handlinger er det oplagt, at præsten tager bestik af, hvilke melodier folk forventer at blive udsat for i kirken.

Jeg husker fra min tid som sognepræst på Nordfyn, at "Befal du dine veje" (DDS 46) jævnlig var ønsket til en bisættelse. Jeg fandt hurtigt ud af, at den melodi, som folk forbandt med denne salme, ikke var Hans Leo Hasslers melodi fra 1601, men den langt senere melodi til "Jeg ved, på hvem jeg bygger" (DDS 672).

Jeg mente dengang og mener stadig, at Hasslers melodi er bedre til at give musikalsk udtryk for den erfaring af smerte og hjertesorg, som er baggrund for salmens opfordring: "Så kast da al din smerte på Herrens stærke magt."

Men lånemelodien var altså den melodi, som folk havde lært i deres ungdoms dage. Og så blev den naturligvis brugt ved bisættelsen, eftersom en bisættelse ikke er stedet at introducere en alternativ, mere eller mindre ukendt melodi.

Ønsker man at udvide menighedens repertoire af salmemelodier, er gudstjenesten et mere oplagt sted at lægge kræfterne.

Når det gælder at tage alternative melodier i brug, er der desværre begrænset hjælp at hente i salmebogens melodihenvisninger. Ofte er salmebogen ikke i stand til at pege på en helt oplagt melodi.

Et ejerskab eller en nødløsning

I nogle tilfælde fungerer en lånemelodi godt nok, så lånemelodien næppe opleves som lånemelodi.

Eksempelvis er salmen "Altid frejdig, når du går" i den grad forbundet med melodien til "Dagen går med raske fjed", at "Altid frejdig" nærmest har overtaget ejerskabet til melodien.

I andre tilfælde opleves den anviste lånemelodi derimod som en nødløsning. Lad mig nævne to markante salmer, der har det tilfælles, at de hver især har fået tildelt en uheldig lånemelodi.

Først Kaj Munks lille perle af en salme: "Du ved det nok, mit hjerte" (DDS 634). Her henviser salmebogen til den melodi, som er knyttet til Brorsons salme "Min død er mig til gode" (DDS 530).

I denne salme synger Brorson om sin salighedslængsel: "Jeg dør med frydetanker / thi jeg er Jesu lem / jeg letter glad mit anker / og sejler trøstigt hjem".

Forhåbentlig er Brorsons tekst ikke nærværende i menighedens bevidsthed, når den synger Kaj Munks salme. For hos ham er der på ingen måde tale om at lette anker og sejle trøstigt hjem. Hans tekst handler først og sidst om den anfægtelse og kamp, der hører livet til.

Melodien til "Min død er mig til gode" er glat og dens harmonisering blottet for dissonanser. Den flugter med Brorsons afklarede salighedslængsel, men den passer dårligt til Kaj Munks tale om at "tro trods fald og brud".

Kaj Munks salme fortjener en mere passende melodi.

Den anden salme, jeg vil pege på, er Kristian Østergaards "Herre, jeg vil gerne tjene" (DDS 373). Salmebogen henviser under titlen "Du, som vejen er og livet" til en melodi af Berggreen, som i forrige salmebog/koralbog var knyttet til den skråsikre salme "Himlen åbnes, mørket svinder", som heldigvis er gledet ud af 2002-salmebogen.

Berggreens svulstige melodi betjener sig af en sejrshymnes tonesprog. Men Kristian Østergaards salme er alt andet end en sejrshymne.

Salmens tekst er et hjertesuk skrevet af en mand i krise. Han har uden held forsøgt at drive højskole og er nu i tvivl om, hvad han så skal bruge sine evner og kræfter til. Hans hjertesuk/bøn er så endt med at blive en salme i salmebogen. Tilmed en ganske markant salme. Men altså uden egen melodi.

Begge de omtalte salmer var med i 1953-salmebogen, hvor de fik tildelt præcis de samme lånemelodier, som går igen i den nuværende salmebog.

Hvorfor var der ikke nogen, som tog initiativ til at forsyne disse salmer med ordentlige melodier, kan man spørge? – I sin tid kunne salmebogscommissionen måske have opfordret landets

komponister til at byde ind med melodiforslag til de to salmer og for den sags skyld også til andre salmer, som savner en ordentlig melodi.

Men det skete ikke. Det hørte øjensynlig ikke til salmebogskommissionens opdrag at ofre opmærksomhed på melodierne til de salmer, der blev godkendt til en plads i 2002-salmebogen.

Nu er det fuldt forståeligt, at en ny salme kan være af så ny dato, at den ikke har nået at få sin egen melodi. Jeg hæfter mig således ved, at den nytilkomne salme "I går var hveden moden" (DDS 717) må synges på lånemelodi. Der henvises til "Nu blomstertiden kommer".

Men den henvisning er så absolut en nødløsning. Hverken den tyske eller svenske melodi til "Nu blomstertiden kommer" rammer den vemodige og eftertænksomme grundstemning i Lisbeth Smedegaard Andersens salme.

Nye melodier til gamle salmer

Der er sikkert andre end mig, der har prøvet at lave en melodi, som yder denne salmetekst bedre retfærdighed.

Vedrørende mit eget melodiforslag kan jeg til orientering for de musikkyndige oplyse, at jeg har ladet min melodi begynde blidt i vemodig G-mol for derefter at arbejde sig op til strofens klimaks i femte linje med en Cm9 akkord på ordene "råbes mellem grave" og senere i syvende linje en Gm9 akkord på "vinden lægger støvet", hvorefter melodien lægger an til landing – dog ikke i grundtonearten (G-mol), men i dominant-tonearten (D-dur).

Med denne slutning understøtter melodien tekstens udsagn, at det er på "et ukendt sted", at vinden lægger støvet til ro. Min melodi til "I går var hveden moden" kan høres og læses på min hjemmeside på min hjemmeside.

På hjemmesiden har jeg derudover offentliggjort over fyrretyve alternative salmemelodier, deriblandt melodier til Kaj Munks og Kristian Østergaards ovenfor omtalte salmer. Alle noderne kan frit downloades og bruges uden begrænsninger af nogen art.

Et understøttende bidrag eller en helligbrøde?

Den sidste salme, jeg her vil fremdrage, er "Et trofast hjerte, Herre min" (DDS 679), som har sin egen melodi, en for så vidt flot og ærværdig melodi fra Strassburg 1525.

Desværre lægger denne melodi op til en tung og slæbende fremførelse, idet ubetonede stavelser i salmens tekst bestandig falder på lange og dermed betonedede toner i melodien: Et trofast hjerte ... skal dig til rede ... du mig forløste ... thi ske dig og så videre.

Nogle vil måske kalde det noget nær helligbrøde at foreslå en anden melodi til Hans Christensen Sthens salme.

Men jeg har altså begået en melodi, der i modsætning til den gængse melodi undersøger tekstens egne betoning og derved gør den mere sangbar. Jeg bilder mig i øvrigt ind, at min melodi klæder salmens tekst fuldt så godt som den gængse melodi. Men prøv at lytte til den! Den ligger på min hjemmeside.

Det korte af det lange er, at salmernes melodier er et underprioriteret område i folkekirken. I hvert fald, hvis det er meningen, at salmer ikke kun skal læses, men også synges.

Hvordan kan der lægges mere vægt på salmernes melodier?

Først og fremmest bør præsterne i deres valg af salmer til gudstjenesterne være bevidste om, hvad melodier på godt og ondt kan gøre ved salmer.

En dårlig melodi kan stå i vejen for salmens tekst. Omvendt kan en god melodi i nogen grad bære hen over mangler i en salmes tekst.

Mange steder kunne det sikkert være til gavn for valget af gudstjenestens salmer og tilhørende melodier, om præsten løbende tog organisten med på råd om, hvad der er til gavn for menighedens salmesang.

Der er ingen grund til, at salmevalg og melodivalg for det meste skal være dikteret af inertiens lov. Lokalt har man frihed til vælge de melodier, man vil bruge i kirken, idet koralbogen ikke er kongeligt autoriseret – så lidt som de melodiforslag, der er angivet i salmebogen.

For mig at se er indførelse af nye salmer og nye melodier ikke i sig selv et problem for den enkelte menighed. Derimod er det et problem, at en stadig større del af kirkegængerne overhovedet ikke lukker munden op og tager del i den fælles sang.

Især ved kirkelige handlinger kan man som organist opleve, at stort set ingen synger med, selv på så kendte salmer som "I østen stiger solen op" eller "Op al den ting, som Gud har gjort".

Jeg ved ikke, hvad der skal til for at vende udviklingen, hvad de kirkelige handlinger angår. Hvad gudstjenesten angår, kunne man overveje visdommen i den praksis, at menigheden står op under læsningerne og sidder ned under salmerne.

Hvis folk fik lov at sidde ned under læsningerne, kunne de fleste nok klare at stå op under en eller to af salmerne. At stå op kunne måske ligefrem animere folk til at tage aktivt del i fællessangen.

De øvrige salmer kunne til gengæld være "kor-salmer" det vil sige salmer, hvor menigheden sidder ned og godt må synge med, men ikke selv har hovedansvaret for at bære salmesangen.

I de store bysogne har man som regel et kirkekor, men jeg forestiller mig, at man også i de små sogne på landet kunne have et kirkekor, hvis fornemste opgave skulle være at fremføre gudstjenestens salmer i enstemmig sang.

Jeg forestiller mig, at sådanne kirkekor kunne sammensættes af frivillige uden særlige musikalske forudsætninger. Korene skulle være åbne for alle, som kan lide at synge og er indstillet på at bruge lidt tid sammen med organisten på at få lært de salmer, der skal synges.

Måske er frivillige kirkekor vejen til at holde salmesangen i live på steder, hvor den faste menighed er ved at miste modet.